

SOURCES

1. Honchar O. T. Schodennyky : 1943–1968 / uporiad., pidhot. tekstiv, iliustr. materialu ta peredm. V. D. Honchar. K. : Veselka, 2002. T. 1. 455 s.
2. Honchar O. T. Schodennyky : 1968–1983 / uporiad., pidhot. tekstiv, iliustr. materialu ta peredm. V. D. Honchar. K. : Veselka, 2003. T. 2. 607 s.
3. Honchar O. T. Schodennyky : 1984– 995 / uporiad., pidhot. tekstiv, iliustr. materialu ta peredm. V. D. Honchar. K. : Veselka, 2004. T. 3. 606 s.

УДК 81'25:134, 2

Невинна Ю. П., к. філол. н., асист.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ІСПАНСЬКОГО МЕНЮ ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Тапас як складовий елемент іспанського меню відносять до безеквівалентної лексики, що тільки ускладнює переклад таких одиниць. Реалія – одна з найскладніших одиниць для дослідження, адже такі одиниці належать до безеквівалентної лексики, екзотизмів, слів із культурним компонентом. У вітчизняному мовознавстві питанням реалії займалися: Р. Зорівчак, С. Влахов, С. Флорін, В. Виноградов та інші. В Іспанії це одна з найпопулярніших тем для дослідження. Але деякі лінгвісти та перекладознавці взагалі не виділяють термін «реалії», наприклад, А. Попович, у словнику перекладознавчого аналізу.

Задля досягнення адекватного перекладу назв страв національної кухні використовують транскрипцію та транслітерацію, калькування, описовий, узагальнений та трансформаційний способи перекладу.

*Під час дослідження перекладу назв страв національної кухні Іспанії було виявлено, що найдоцільніше перекладати їх змішаним способом, поєднуючи транскрипцію, транслітерацію або калькування та описовий переклад (даючи його у виносі). Але найчастотнішими є транскрипція, калькування та реномінація (поєднання попередньо зазначених трансформацій з описовим перекладом) (*tapas-tapas*, (транскрипція); *tortilla – тортілья* (транслітерація); *pinchos – пінчос*, (транскрипція+бажано давати пояснення-зноску внизу сторінки, що це *tapas*, але на спажці (притаманні Північній Іспанії)); *pan catalán – каталонський хліб* (калька), *gazpacho, salmorejo – гаспачо, сальморехо* (транскрипція), *paella – паелья* (транслітерація).*

*У випадку, коли немає відповідника в мові перекладу: *fabada – фабада*, *jamón – хамон*, *churros – чуррос* (традиційні іспанські пончики, якими іспанці снідають, як правило, у неділю), *boquerones – іспанський варіант української мойви*. Найчастіше будемо зустрічати кальку, транслітерацію з реномінацією чи просто описовий переклад: *chocos – кальмари*, які готують ся в клярі, але нарізаються вздовж, а не кільцями (не плутати з *salatares fritas*), тощо.*

Ключові слова: переклад, безеквівалентна лексика, реалія, транскрипція, калька, описовий переклад, реномінація.

Попри своє поширене вживання у міждисциплінарних дослідженнях і працях, термін «реалія» і досі немає загальноприйнятої єдиної дефініції. Так, Фернандо Антоніо Руано Фахас вважає «реаліями» особливі одиниці, знаки чи символи, що позначають явища, процеси, традиції, звичаї певної місцевості, які не мають відповідників

в інших місцевостях, в інших мовах, в інших народів, або можуть бути присутніми, однак через іншу призму сприйняття [5].

Для теорії та практики перекладу важливе питання про відмежування мовних реалій від близьких або пересічних з ними понять, які іноді недостатньо диференціюються або навмисно ототожнюються з реаліями: «безеквівалентна лексика», «екзотична лексика», «варваризми», «фонові слова» і «лінгвокраїнознавча лексика», «конотативна лексика», «терміни». Ці поняття об'єднують національне, історичне, місцеве, побутове забарвлення, відсутність відповідників у мові перекладу, а в деяких випадках – іншомовне походження. Але все ж синонімічними вважати їх не варто. У тих випадках, коли відповідник для тієї або іншої мови повністю відсутній, прийнято говорити про *безеквівалентну лексику*. Критикуючи думку радянських лінгвістів [Федоров, 73], які зараховують реалію до категорії безеквівалентної лексики, відома перекладознавець Р. Зорівчак вважає, що реалії – «...категорія змінна, відносна, яка виступає чітко при бінарному контрастивному зіставленні конкретних мов (і культур)» [Зорівчак, с. 58]. Дослідниця наголошує, що реалію як перекладознавчу одиницю слід розглядати лише у царині двох конкретних мов і що обсяг реалії мовиджерела постійно змінюється залежно від словникового складу цільової мови, особливостей матеріальної і духовної культури-сприймача, від інтенсивності культурних і етнічних контактів відповідних мовних колективів» [ibid, с. 58]. Чітко відмежовує реалію від безеквівалентної лексики Л. Бархударов, стверджуючи, що ми можемо вживати поняття «безеквівалентна лексика» виключно в тому випадку, коли лексична одиниця однієї мови не має еквівалента в лексиконі іншої мови, при цьому говорити про повну неперекладність такого слова було б, з його точки зору, неправильно [Бархударов, с. 21].

Тому відсутність відповідника не означає, що лексема зовсім не може перекладатися. Зрозуміло, що можливість правильно передати позначення речей, про які йдеться в оригіналі, передбачає знання дійсності, описаної в ньому. За цими знаннями, як у країнознавстві, так і в порівняльному мовознавстві і теорії перекладу, закріпилося визначення «фонових». Фонові знання – це «сукупність уявлень про те, що складає реальний фон, на якому розгортається картина життя іншої країни, іншого народу» [Княк, с. 146].

У сьогоднішній статті ми акцентуємо увагу на національно-специфічних реаліях у термінології А. Федорова. Бо вже багато було написано про реалії взагалі, а от питання перекладу іспанських тапас (закуска в Іспанії) так і не досліджено, і кожний раз перекладачеві або ж навіть звичайному туристові важко доводиться, коли він в Іспанії відкриває меню, а там дуже багато назв страв, які ще діляться на порції/півпорції та тапас, де останнє виступає закусками. Окрім того, може виникнути плутанина з апетитивом та ще одним видом закусок (*entremeses*).

В Іспанії головне розрізняти порції/півпорції та тапас, де останнє виступає закусками (не варто плутати з *entremés* (ентремес) і *pinchos* (пінчос)). Цікавим є етимологія лексеми “тапас”, бо відомо, що пішло це слово ще з часів Альфонсо X, коли він наказав в тавернах разом із вином подавати невелику закуску, щоб люди не так швидко п'яніли, хоча існує й інша версія, що раніше в тавернах водилося багато мух

і при подачі вина було важливим, щоб у бокал не впала муха, таким чином власники пивних закладів почали накривати бокали невеликим бутербродом, тобто прикривати вино, що іспанською означає *tapear* (прикривати, накривати), а звідси і пішла назва “tapas”. Пінчос – це різновид морських та м’ясних тапас на хлібі (на кшталт українських канапе на хлібі), назва яких є властивою для Північної Іспанії (Країни Басків), а ентремес включає в себе не тільки тапас, але й салати та супи.

Нижче наведено меню, де представлено холодні тапас та тапас з м’яса.

TAPAS FRIAS COLD TAPAS			
PAN CON TOMATE Tomato bread		TORTILLA ESPANOLA Potatoes and onion omelette	£ 4.50
PAN CON AJO Garlic bread		BERENGENA RELLENA Stuffed aubergine (rice, carrots, lentils, cumin)	£ 4.50
PIMENTO ASADO Roasted peppers, olive oil & garlic	£ 1.95	CHAMPINONES SALTEADOS Sautéed mushrooms, garlic and onions	£ 4.25
ALMENDRAS Sautéed almonds	£ 1.95	PATATAS ALIOLI Fried potatoes with garlic mayonnaise	£ 3.50
ENTREMES VARIADOS Selection of cold tapas	£ 4.50	PATATAS BRAVAS Fried potatoes with spicy tomato sauce	£ 3.50
JAMON Y QUESO MANCHENGO Cured ham and manchego cheese	£ 2.50	CROQUETAS VEGETARIANAS Vegetarian croquettes	£ 3.95
BOQUERONES EN VINAGRE Anchovies in vinegar	£ 7.50	PISTO Peppers, courgette, aubergine onions in tomato sauce	£ 4.50
ENSALADA DE QUESO CABRA Mixed salad, warm goat's cheese	£ 7.25	EMPANADA DE QUESO Deep-fried goat cheese with apple puree	£ 4.25
ENSALADAS MIXTA Mixed salad	£ 4.95	TAPAS DE CARNE MEAT TAPAS	
ENSALADAS SALPICON Seafood salad	£ 5.50	ALBONDIGAS A LA CASERE Home made meatballs cooked in tomato sauce	£ 5.75
ENSALADAS RUSA Vegetable & tuna salad	£ 4.50	CROQUETAS DE JAMON Potato croquettes with cured ham & manchego cheese	£ 4.75
TAPAS VEGETERIANOS VEGETARIAN TAPAS		CHORIZO AL VINO Spanish sausage cooked in wine	£ 5.50
ESPINACAS A LA CATALANA Fresh spinach with pine kernels and raisins	£ 5.50	POLLO AJILLO Chicken with garlic	£ 5.50
		HIGADO DE POLLO DE HEREZ Chicken livers cooked in sherry with a hint of chili and garlic	£ 5.25
		*CHULETAS DE CORDERO AL PLANCHA Lamb cutlets in rosemary sauce	£ 7.50

На сьогоднішній день існують наступні види тапас: холодні, з мясом, з овочами та з морепродуктами.

Тапас відносять до безеквівалентної лексики, що тільки ускладнює переклад таких одиниць. Задля досягнення адекватного перекладу назв страв національної кухні використовують транскрипцію та транслітерацію, калькування, описовий, узагальнений та трансформаційний способи перекладу.

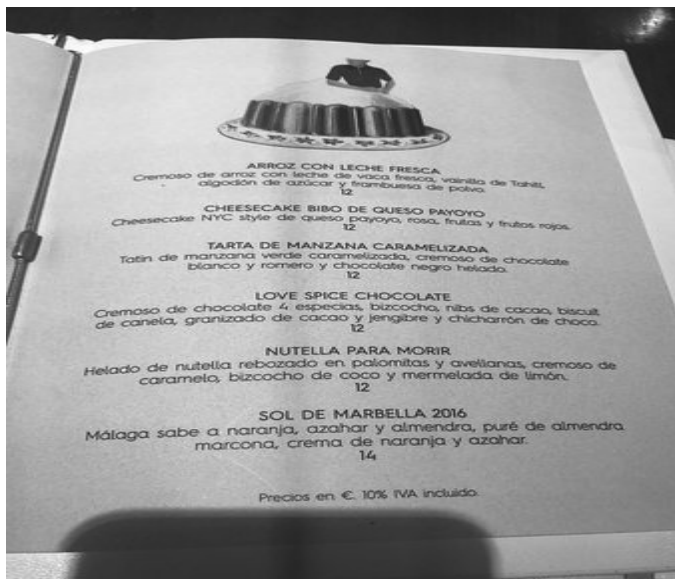
Під час дослідження перекладу назв страв національної кухні Іспанії було виявлено, що найдоцільніше перекладати їх змішаним способом, поєднуючи транскрипцію, транслітерацію або калькування та описовий переклад (даючи його у виносі). Але найчастотнішими є транскрипція, калькування та реномінація (послання попередньо зазначених трансформацій з описовим перекладом) (*tapas*-тапас, (транскрипція); *tortilla* – тортілья (транслітерація); *pinchos* – пінчос, (транскрипція+бажано давати пояснення-зноску внизу сторінки, що це тапас, але насправді (притаманні Північній Іспанії)); *pan catalán* – каталонський хліб (калька), *gazpacho*, *salmorejo* – гаспачо, сальморехо (транскрипція), *paella* – паелья (транслітерація).

Для проведення аналізу реалій з гастрономічним компонентом наведемо умовний поділ страв з меню на три групи.

До першої групи належать назви загальновідомих та розповсюджених страв: **patatas fritas** – смажена картопля, а також назви, що відображають склад самої страви, хоча і можуть мати національну складову, проте зазвичай мають прямий переклад: **pan con tomate** – хліб із томатами.

До другої групи віднесемо суто іспанські та латиноамериканські страви, які не мають відповідника в мові перекладу **fabada** – фабада, **jamón** – хамон, **churros** – чуррос (традиційні іспанські пончики, якими іспанці снідають, як правило, у неділю), **boqueñones** – іспанський варіант української мойви. Найчастіше будемо зустрічати кальку, транслітерацію з реномінацією чи просто описовий переклад: **chocos** – кальмари, які готуються в клярі, але нарізаються вздовж, а не кільцями (не плутати з **calamares fritas**).

До третьої групи ми віднесемо категорію страв, що мають авторську назву від шефа (фото меню наведено нижче з прикладами страв), що дуже часто важко зрозуміти, про що йдеться, тому доводиться кликати офіціанта. З усіх проаналізованих нами матеріалів можна віднайти тільки пояснення таких страв англійською мовою (взято з суто іспанських меню): **pulpo con cachelos – tender octopus served with olive oil, rock salt and smoked hot paprika**, де **cachelos** – стравка з картоплі з перцем, хоча в англійському варіанті жодного слова не сказано про картоплю. Видно, що при перекладі вдалися до ампліфікації та описовості та вилучення, адже лексема **cachelos** так і не була відтворена.

Цікавим може бути приклад страви “Sol de Marbella 2016”, де навіть маститий перекладач не зможе зрозуміти про що йдеться. В меню зазначене пояснення: **Málaga sabe a naranja, azahar y almendra, pure de almendra marcona, crema de naranja y azahar**. У цьому випадку ми бачимо, що в меню подається пояснення, а з деяких лексем як almendra, pure de almendra здогадуємось, що це десерт. Назва страви може перекладатись як Сонце Марбельї 2016, а нижче написано “Малага пахне апельсином, фльордеоранж та мигдаль, пюре з мигдалю маркона, крем апельсина та апельсинового цвіту”. Або ж “Nutella para morir” (Нутелла, щоб померти): **Helado de nutella rebozado en palomitas y avelianas, cremoso de caramelo, bizcocho de coco y marmelada de limón** (морозиво з нутелли, покрите кукурузяними паличками та горіхами, в карамельному кремі з кокосовим печивом та з лимонною цедрою).

Незвичайним є назва в іспанському меню англійською мовою “**Love spice chocolate**” (скоріше за все переклад буде наступним: Люби пряний шоколад): **cremoso de chocolate 4 especias, bizcocho, nibs de cacao, biscuit de canela, granizado de cacao y jengibre y chicharrón de choco** (крем / вершки з 4 видів шоколаду, печиво, какао-боби, печиво з корицею, шербет з какаю, імбирю та какао). Так і залишається питання, чому саме ця назва в іспанському меню подана англійською мовою, але скоріш за все заклад таким чином хотів привернути увагу до страви.

Звичайно, що ми розглянули тільки невелику кількість особливостей відтворення гастрономічних елементів іспанських страв, які засвідчили, що під час перекладу найчастіше маємо транскрипцію, транслітерацію, кальку, реномінацію, часом вилучення або ж, навпаки, реномінацію (найдоцільніше перекладати їх змішаним способом, поєднуючи транскрипцію, транслітерацію або калькування та описовий переклад (даючи його у виносі)). Вважаємо, що останні дві трансформації залежать від авторського вимислу та бажання найкрасивіше представити страву, що притаманно високій кухні. Для відтворення назв із меню українською мовою перекладачеві варто керуватися стратегією прагматичної адаптації та брати до уваги національні особливості, які вимагають описового перекладу, тонкощів приготування та подачі страви.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории переводов. М. : Междунар. отношения, 1975. 239 с. 2. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англо-мовних перекладів української прози). Львів: Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. 216 с., с. 58 3. Кияк Т. Р. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник. / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008. 543 с. с. 146 4. Федоров А.В. Основы общей теории перевода. М. : Высшая школа, 1983. 303 с. 5. Ruano Faxas F. A. Las realias y su importancia en la traducción, en la interpretación, en los doblajes, en los subtítulos, en la creación hablada y escrita de discursos, en la lectura y en Internet: URL: <https://uanofaxas.com/article/las-realias-y-su-importancia-en-la-19j6x763fuf8-181/>. 6. Особенности перевода меню ресторанов, кафе, баров URL: <http://wm-help.net/lib/b/book/1873456055/23>. 7. Ундринцова М.В. Меню как текстовая разновидность гастрономического дискурса и особенности их регионально-переводческой адаптации. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=26196055>

Стаття надійшла до редакції 22.04.19 р.

PECULIARITIES OF SPANISH MENU AND ITS TRANSLATION

Tapas as a part of menu refer to the nonequivalent lexics, which only complicates the translation of such elements, because they belong to exoticisms, words with the cultural shade. In linguistics, the realia of the subject were investigated by: R.Zorivchak, S. Vlakhov S. Florin, V. Vinogradov and others. In Spain this is one of the most popular topics for research. But some linguists and translators generally do not distinguish the term "realia", for example, A. Popovich, doesn't mention "realia" in the dictionary of translation analysis" at all.

In order to achieve an adequate translation of the names of national cuisine, transcription and transliteration, calques, descriptive, generalized, and transformational methods of translation are used.

During the study of the translation of the names of the national cuisine of Spain, it was found that it would be more appropriate to translate them in a mixed way, combining transcription, transliteration or translation, and descriptive translation (giving it in the footnote). But the most frequent are transcription, calques together with renomination (a combination of the above-mentioned transcripts with descriptive translation) (tapas-tapas, (transcription); tortilla – тортилья (transliteration); pinchos - пінчос (transcription + it is desirable to give an explanation-footnote at the bottom of the page that is a tapas , but on a spree (typical of northern Spain); pan catalán – каталонський хліб (calque), gazpacho, salmorejo - газпачо, сальморехо (transcription), paella - паелья (transliteration).

In the case where there is no equivalent in the language of the translation: fabada - фабада, jamón - хамон, churros - чуррос (traditional Spanish donuts, which Spaniards usually eat on Sundays), boquerones - Spanish version of the Ukrainian capalin fish, we will often encounter calques, transliteration with renomination or simply descriptive translation: chocos - кальмару, which are cut in stripes, not rings (do not confuse with the calamares fritas), and so on.

Key words: translation, non-equivalent vocabulary, realia, transcription, calque, descriptive translation, renomination

REFERENCES

1. Barhudarov, L.C. (1975). Yazik i perevod: voprosi obschey y chastnoy teorii perevodov. Moskva. 2. Fedorov A.V., (1983) Osnovi obschei teorii perevoda. Moskva. 3. Kiyak T.R., (2008) Perekladoznavstvo (nimecko-ukrainskiy napriamok). Kyiv. 4. Ruano Faxas F. A. *Las realias y su importancia en la traducción, en la interpretación, en los doblajes, en los subtítulos, en la creación hablada y escrita de discursos, en la lectura y en Internet:* <https://ruanofaxas.com/article/las-realias-y-su-importancia-en-la-19j6x763f3uf8-181/>. 5. Zorivchak R.P., (1989). Realia y pereklad (na materialu angломовnih perekladiv ukrainskie prosy). Lviv. 6. *Osobennosti perevoda menui restoranov, kafe, barov* : <http://wm-help.net/lib/b/book/1873456055/23>. 7. Undrintsova M.V. *Manu kak tekstovaya raznovidnost gastronomicheskogo discursa I osobennosti ih regionalno-perevodcheskoy adaptacii:* <https://elibrary.ru/item.asp?id=26196055>